

СТУДЕНТСЬКИЙ ВІДДІЛ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА ЯК СКЛАДОВА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ

У статті автор розглядає фонди книгозбірень, що були створені у XIX—XX ст. та зберігаються в бібліотеках університетів України, зокрема бібліотеки Університету св. Володимира, її передачу до різних інстанцій. Аналізується фонд студентського відділу університетської бібліотеки, його наповнення та сучасний стан.

Ключові слова: студентський відділ, бібліотека Університету св. Володимира, Київський національний університет імені Т. Шевченка, інкунабули, палеотипи, рукописи, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Rabchun I.

STUDENT SECTION OF THE UNIVERSITY OF ST. VLADIMIR LIBRARY AS PART OF FUNDAMENTAL LIBRARY

This article examines libraries that were created in the nineteenth and the twentieth centuries and are now preserved in the libraries of Ukrainian universities. The attention is drawn to the library of the University of St. Vladimir and its transferring to different institutions. An important issue is the student section of the library, its content and current status.

Keywords: student section, library of the University of St. Vladimir, Taras Shevchenko National University of Kyiv, incunabula, paleotype, manuscript, Volodymyr Vernadsky National Library of Ukraine.

Вивчення та розкриття складу та змісту фондів окремих бібліотек як складових частин великих історико-культурних фондів останнім часом стало досить популярним як серед дослідників, так і серед користувачів бібліотек.

Для дослідників актуальними питаннями вивчення окремих бібліотек залишаються аспекти формування, функціонування, наповнення фондів, а також сучасний стан бібліотек, організованих у минулому чи позаминулому століттях.

Так, наприклад, у складі майже всіх бібліотек сучасних вищих навчальних закладів зберігаються раритетні видання чи колекції. Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Т. Шевченка у своєму складі містить фонд стародруків, що становить понад сім тисяч одиниць зберігання [1]. Відомості про примірники цих видань можна переглянути на Інтернет-сторінці бібліотеки. Варто наголосити, що під час опрацювання примірників видань, відзначається до складу якої бібліотеки книга належала раніше. Наприклад, значна частина стародруків має ознаки бібліотеки Університету св. Володимира (нині – Київський національний університет імені Т. Шевченка).

У Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна створено окремий підрозділ – відділ книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів, до складу якого входять рідкісні видання та рукописи, загалом понад 50 000 одиниць зберігання, зокрема колекції інкунабул (19), палеотипів (300), видання західноєвропейських друкарів (Альдів, Етьєнів, Фробенів, Планта, Ельзевірів), колекція польських видань та ін. Серед східнослов'янських книжкових пам'яток – зібрання книг кириличного (зокрема 7 прим. українських першодруків) та громадянського друку, прижиттєві видання класиків науки і літератури, особисті бібліотеки професорів Харківського університету: О. О. Потебні, М. Ф. Сумцова, Д. М. Синцова, М. Й. Криштафовича та ін.

У колекції книг з мистецтва представлено 65 918 примірників, зберігаються цінні видання XIX ст. (понад 400 000 прим.) [2].

Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова представила на своєму сайті розділ «Іменні колекції» [3], до складу якої включено наступні: книжкова колекція В. І. Григоровича (XIX ст.), М. К. Шильдера (XX ст.) А. Г. Готалова-Готліба (XX ст.), О. Г. Строганова (XIX ст.), М. В. Терещенка (XX ст.), Ф. Є. Петруня (XX ст.), Воронцовський фонд (XIX ст.), Б. О. Лупанова (XX ст.), С. П. Льова (XX ст.).

У відділі рукописних, стародрукованих та рідкісних книг імені Ф. П. Максименка Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка зберігаються: колекція рукописних книг та документів XIII–XX ст.; колекція інкунабул (1473–1500 pp.); колекція палеотипів (1501–1550 pp.); колекція стародруків (1551–1800 pp.); колекція графічних та образотворчих видань (XVII–XX ст.); колекція картографії (1511–2001 pp.); колекція воєнних друкув (1905–1945 pp.); колекція афіш (1816–1942 pp.); колекція періодики (XVIII–XX ст.); колекція рідкісних книг (XIX–XX ст.) [4].

Історія розпорядилася так, що у 20-х pp. XX ст. фонд бібліотеки, що належав Університету св. Володимира, розподілено між кількома інстанціями. Новостворені Київський медичний та Київський геологічний інститути претендували відповідно на медичний відділ фундаментальної університетської бібліотеки (понад 150 тисяч томів) та геологічний відділ (до 50 тисяч томів). Рукописні матеріали намагався отримати Центральний архів. З іншого боку, Вищий інститут народної освіти (ІНО) ім. М. Драгоманова (з 1926 р. Київський інститут народної освіти (КІНО), створений у 1920 р. на базі колишнього Київського імператорського університету, був зацікавлений залишити весь університетський бібліотечний фонд собі.

14 серпня 1925 р. Укрпрофосвіта ухвалила рішення про передачу Медичного Відділу Бібліотеки колишнього університету св. Володимира до новоствореного Київського медичного інституту. Виникла реальна загроза розпорошення найбільшої наукової бібліотеки дореволюційного Києва. Тому на засіданні президії Укрнауки 5 вересня 1925 р. пунктом 13 на порядку денному стояло питання про подальшу долю бібліотеки колишнього Київського імператорського університету св. Володимира. Було визнано доцільним об'єднати книжкові фонди Всенародної бібліотеки та бібліотеки колишнього університету та підготувати для них будинки. На засіданні Президії Укрнауки від 19 жовтня 1925 р. було схвалено рішення про створення Комісії для розгляду справи про об'єднання Всенародної бібліотеки і бібліотеки ІНО та про обстеження недобудованого приміщення для книгосховища для фондів цих бібліотек.

2 серпня 1926 р. рішенням Колегії Народного комісаріату освіти (НКО) УРСР затверджено рішення про передачу бібліотеки колишнього університету до Всенародної бібліотеки України (ВБУ) [5].

До ВБУ передавалась:

- фундаментальна бібліотека Університету св. Володимира, яка містила книжки з усіх галузей знань включно до осені 1920 р. (часу юридичного оформлення КІНО);
 - колекції та зібрання, що надійшли до бібліотеки Університету до осені 1920 р., а також деякі колекції, що надійшли до бібліотеки після 1920 р.
 - нерозібрані твори;
 - усі комплекти журналів, рукописи, газети;
 - видання, які були продовженням колекцій, серій університетської бібліотеки;
 - дисертації;
 - видання Академії Наук, наукових установ, якщо вони не були куплені чи подаровані КІНО;
 - частина книжок студентського відділу бібліотеки колишнього Університету (книжки до 1875 р.);
 - усі каталоги та інвентарні книги на передані фонди.
- За Київським інститутом народної освіти залишались:

- книги, які були подаровані чи куплені, а також окремі збірки, що увійшли до складу фондів колишньої університетської бібліотеки з осені 1920 р.: бібліотеки колишніх Київських вищих жіночих курсів, колишнього Українського державного університету, Педагогічного музею, залишки бібліотеки Фребелівського інституту, колекція Слов'янського благодійного товариства;

- частина книжок студентського відділу бібліотеки колишнього Університету (книги починаючи з 1876 р.) за винятком відділів філософії, богослов'я і медичного, що передавався до Київського медичного інституту, а також дублетів, триплетів і юридичних книг, що передавались до Київського інституту народного господарства;

- бібліотеки семінарів і кабінетів, які не були утворені з основних фондів колишньої університетської бібліотеки;

- довідковий відділ за винятком книг із бібліотекознавства та книгознавства (згідно з директивою Спільного зібрання Всеукраїнської Академії Наук довідковий відділ було розподілено між КІНО та ВБУ за принципом найдоцільнішого використання, так само як газети та дублети) [6].

За даними представників ВБУ у 1927 р. було отримано майже 500 тисяч томів з 700 тисяч томів, які були в бібліотеці колишнього Університету. Потрібно зазначити, що остання перевірка фондів університетської бібліотеки була зроблена в період 1866–1870 рр., при цьому було перевірено близько 100 тисяч томів, а решта – 600 тисяч томів – ніколи не перевірялась.

Нині у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського зберігається частина студентського відділу бібліотеки Університету св. Володимира. Колекція тривалий час зберігалася у сховищах резервного фонду НБУВ. З початку 90-х рр. ХХ ст., коли було утворено підрозділ, до якого передавалися книжкові колекції інституцій, приватні зібрання, монастирські бібліотеки та ін. Бібліотека студентського відділу потрапила до фонду підрозділу. Щоправда, це не означало, що відразу ж буде сформована та реконструйована дана книжкова колекція. Лише нещодавно співробітники почали працювати над колекцією «Бібліотека студентського відділу університету св. Володимира». Почалася фізична реконструкція книжкової колекції.

Варто наголосити, що певним чином полегшує роботу над реконструкцією наявність каталогів. Інститут рукопису НБУВ зберігає рукописний каталог книг студентського відділу [7]. З 1867 р. в «Университетских известиях» друкувався каталог надходжень до студентського відділу [8–13]. Примірники журналу зберігаються у фонді відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій.

Нині зрозуміло, що реконструювати книжкову колекцію у повному обсязі не вдасться. Уся справа в тому, що свого часу, вже під час перебування колекції у фондах ЦНБ АН УРСР (нині – НБУВ), окремі примірники видань вилучалися зі складу колекції та передавалися до інших фондів, заповнюючи лакуни. За відомостями, що збереглися, зокрема, шифри на книгах, стає зрозумілим, що загальна кількість фонду студентського відділу бібліотеки університету св. Володимира становила близько 25 000 примірників. Зараз окремим масивом зберігається близько 7 000 примірників. Решту бібліотеки можна буде відшукати у фондах інших підрозділів НБУВ за характерними ознаками. Такими є штампи з текстом «Студенческий отдел библиотеки императорского университета св. Владимира», що проставлялися на кожній книзі на титульному аркуші. Вони мають овальну (Рис. 1), прямокутну (Рис. 2), круглу форму (Рис. 3) та текст (Рис. 4).

Рис. 1

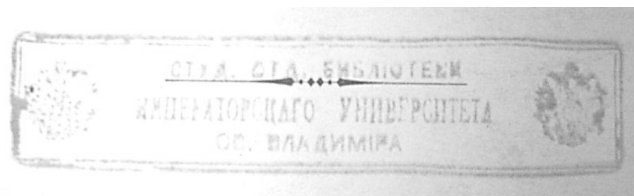

Рис. 2

Рис. 3

В. В. Студентова Г. У. Св. В.

Рис. 4

Зустрічаються також штампи, що проставлялися на книгах із фундаментальної бібліотеки університету св. Володимира (Рис. 5, 6).

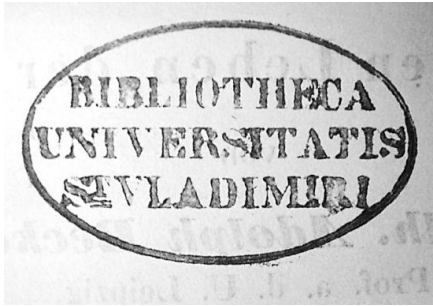

Рис. 5

Рис. 6

Тематичне наповнення студентського відділу повністю відповідало тематиці предметів, що викладаються в університеті [14]. У складі студентського відділу університетської бібліотеки зустрічаємо книги з філософії, історії, літератури, мовознавства, медицини, правознавства, етнографії, сільського господарства, географії, біології, зоології, статистики, економіки, математики [15].

Роботи з реконструкції книжкової колекції бібліотеки студентського відділу університету св. Володимира ще досить багато. Паралельно з опрацюванням фонду йтиме і введення колекції до наукового обігу через написання статей, виступи на конференціях.

Вважаємо, що книжкова колекція студентського відділу університету св. Володимира заслуговує на увагу дослідників, а, з часом, її вивчення може допомогти у розкритті книжкових фондів студентських бібліотек. Адже, можливо, через сто років дослідники так само вивчатимуть сучасні студентські бібліотеки.

Список використаних джерел:

1. Наукова бібліотека імені М. Максимовича [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rare.univ.kiev.ua/ukr/repository/about.php3>. – Заголовок з екрану.
2. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www-library.univer.kharkov.ua/rus>. – Заголовок з екрану.
3. Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.onu.edu.ua/cards/1.php>. – Заголовок з екрану.
4. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.lnu.edu.ua/bibl/index.php?option=com_content&view=article&id=62:2008-10-14-08-18-15&catid=42:2008-10-14-08-06-41&Itemid=54. – Заголовок з екрану.

5. Рішення колегії НКО УРСР про передачу бібліотеки колишнього університету до Всенародної бібліотеки України // *Арх. НБУВ, оп., од зб. 62, арк. 213–213 зв., 216.*
6. Про передачу фундаментальної бібліотеки університету св. Володимира до ВБУ // *Арх. НБУВ, оп., од. зб. 187, арк. 3, 5, 7, 45.*
7. Алфавитный список русских книг студ[енческого] отд[ела] Библиотеки [Киевского] университета [60-е гг. XIX ст.] // *Ин-т рукоп. НБУВ, ф. VIII, спр. 3404 [Київський університет], 106 арк.*
8. Алфавитный указатель русских книг студенческого отдела // *Университет. изв. – 1867. – № 1. – С. 1–16. ; № 2. – С. 17–32. ; № 3. – С. 33–48. ; № 4. – С. 49–64. ; № 5. – С. 65–80. ; № 6. – С. 81–96. ; № 7. – С. 97–119.*
9. Каталог книг, поступивших в студенческий отдел Библиотеки Императорского Университета св. Владимира в 1903 г. // *Университет. изв. – 1904. – № 4. – С. 1–63.*
10. Каталог книг, поступивших в студенческий отдел Библиотеки Императорского Университета св. Владимира в 1905 г. // *Университет. изв. – 1907. – № 4. – С. 1–40 ; 1908. – № 6. – С. 33–80 ; № 8. – С. 81–131 ; 1909. – № 6. – С. 1–79.*
11. Каталог книг, поступивших в студенческий отдел Библиотеки Императорского Университета св. Владимира в 1906–1907 гг. // *Университет. изв. – 1910. – № 6. – С. 41–78 ; № 7. – С. 1–73 ; № 12. – С. 1–62.*
12. Предметный каталог студенческого отдела Библиотеки Университета св. Владимира // *Университет. изв. – 1875. – № 1. – С. 1–16 ; № 2. – С. 11–40 ; № 3. – С. 41–88 ; № 4. – С. 89–113 ; № 5. – С. 113–136 ; № 6. – С. 137–176 ; № 7. – С. 177–216 ; № 8. – С. 217–248 ; № 9. – С. 249–280 ; № 10. – С. 281–312 ; № 11. – С. 313–336 ; № 12. – С. 337–360 ; 1876. – № 1. – С. 361–384 ; № 2. – С. 385–400 ; № 3. – С. 401–408 ; № 4. – С. 409–440 ; № 5. – С. 441–472 ; № 6. – С. 473–496 ; № 7. – С. 497–520 ; № 8. – С. 521–552 ; № 9. – С. 553–570 ; № 10. – С. 1–13.*
13. Каталог книг, поступивших в студенческий отдел библиотеки императорского университета св. Владимира в 1903–1908 гг. – К. : [б. в.], 1904, 1905, 1906, 1908, 1909. – 63, 78, 79, 73, 62, 51 с.
14. Шульгин В. История Университета Св. Владимира / В. Шульгин. – СПб. : Тип. Рюмина и Ко, 1860. – 230 с.
15. Рабчун И. В. Студенческий отдел библиотеки университета св. Владимира: содержание, наполнение, оформление / И. В. Рабчун // *Матеріали XI Міжнародних книзнау́чих чытанняў «Кніжная культура Беларусі XI – пачатку XX ст.» – Мінськ, 2015. – С. 258–263.*